

Den hellige Margrethe. Østsjællands Helgen.

Ved Thomas B. Bang.

I næsten hele den kirkelige Litteratur fra Middelalderen træffer man atter og atter Fortællinger om Helgener, Mænd og Kvinder, der enten i Liv eller Død havde bevist deres Hellighed. I Tusindvis kan de nævnes; hver Dag i Aaret var indviet til sin Helgen, og mod alle menneskelige Sygdomme og Ulykker kunde man paakalde dem, idet hver havde sit Omraade, hvor han særlig var i Stand til at hjælpe. Af Helgenerne var de allerfleste fremmede, men ogsaa her hjemme havde vi Mænd og Kvinder, hvem Folket tilbad. Næsten for alle Egne af Danmark kan man nævne Mennesker, der i Livet var knyttet til Stedet, og hvem Folket paa Egnen senere dyrkede med lokalpatriotisk Inderlighed.

Den Helgen, der baade i Liv og Død, og længe efter Døden, var nøjest knyttet til det østlige Sjælland, var den hellige Margrethe. Ved Køge levede hun, og her rejstes hendes Kapel paa Stranden, men i Roskilde kom hendes Legeme til at hvile, og her nedskreves hendes Historie.

I Højelse*) ved Køge levede den hellige Margrethe og hendes Ægtefælle, der hed Herlog. Hvem de var, ved man ikke noget nærmere om, men et lille Skrift om hende, der ikke er meget yngre end hendes Død og skrevet af en Gejstlig i Roskilde, som sikkert maa være godt underrettet, siger at hun var i Slægt med Biskop Absalon og hans Efterfølger

*) I de middelalderlige Kilder staar Ølishøue eller Ølsyøe. Dette Navn er i Almindelighed forstaaet som Ølseagle, men det skal sikkert være Højelse.

paa Roskilde Bispestol Peder Sunesøn.*) Den 25de Oktober 1176 dræbte Herlog hende, og for at det skulde se ud, som om hun havde begaaet Selvmord, hængte han om Natten hendes Lig op under en Bjælke. Men som Selvmorder maatte hun ikke begraves i indviet Jord, og hun blev saa begravet paa Stranden ved Køge. Men der, hvor hun var begravet, kunde man om Natten se Glimt af Lys, hvad der blev optaget som Bevis paa hendes Uskyldighed. Man fortalte om det til Biskop Absalon, som dog ikke straks vilde tro det. Men da Rygtet om det underfulde Lys stadig tog til — antagelig i Løbet af Vinteren og Foraaret, — udsendte Absalon paalidelige Folk, som skulde undersøge Sagen, og da de havde berettet ham, at Rygtet havde talt sandt, saa „jubiede han i Aanden over, at saadanne Ting skete i det Stift, som hørte under ham.“ Han overlagde nu Sagen med flere forstandige Mænd, hvoriblandt Abbed Simon fra Sorø og den tidligere Abbed Rikard fra Ringsted. Efter omhyggelig at have overvejet med dem, hvad der var at gøre, kaldte han Herlog for sig og forhørte ham; og denne, der indsaa, at hans Forbrydelse var røbet ved de himmelske Undergerninger, tilstod alt. Margrethes Slægtninge, som var til Stede, vilde straks dræbe Herlog til Straf for hans Forbrydelse, men Absalon fik dem dog bragt til Ro, og han begav sig nu, fulgt af en stor Menneskemængde, ud til Margrethes Grav, hvor Liget blev taget op, afvasket og lagt paa en Baare. I en højtidelig Procession med brændende Vokslys og Lamper og under Afsyngelse af hellige Sange førte Absalon den 19. Juli 1177*) selv Liget til Roskilde, hvorfra Beboerne jublende ilede Ligtoget i Møde. Liget blev ført til Vor Frue Kirke, hvor der blev bygget et mægtigt stort Gravmæle for hende, og hvor „hun senere udmærkede sig ved mange Undergerninger“.

Af Folket blev Margrethe straks anset for en Helgen, men man hører ikke noget om, at Paven har kanoniseret hende. Ellers var det almindelig, at man henvendte sig til Rom og fik Paven til at give Helligheden en officiel Anerkendelse ved en saakaldt Kanonisation. Men Margrethe behøvede heller ikke en saadan Stadfæstelse paa sin Hellighed. Der er næppe nogen dansk Helgen, hvem Folket saa hurtig er begyndt at tilbede og ofre til. Grunden maa for det første søges i hendes Slægtskab med Landets fornemste Slægt Hviderne; uden dette er det langtfra sikkert, at der

*) Dette Skrift er trykt i *Scriptores rer. Dan.* V Bd. S. 303 og oversat af H. Olrik i *Danske Helgeners Levned* S. 371 ff.

***) Ellen Jørgensen, *Helgendyrkelsen* i Danmark S. 50.

var blevet gjort saa stor Ære af hende. Dernæst har hendes frygtelige Død og den Forhaanelse, hun efter Døden var Genstand for ved at blive begravet i uindviet Jord, sikkert i høj Grad gjort Indtryk paa Folk. Og endelig havde hun ved aabenbare Undergerninger bevist sin Hellighed, og Rygtet om disse Vidundere*), der snart udbredte sig over hele Egnen, har hurtig sat Fantasien i Bevægelse.

Til det Sted paa Stranden, hvor hun først var blevet begravet, og hvor hendes Hellighed var blevet bevist, begyndte Folk snart at valfarte, og inden mange Aar var gaaet, rejste man her et Kapel til Ære for hende. Her kunde de besøgende styrke deres Sjæle ved at høre Messer, og her kunde de aflevere deres Gaver, der i rigelig Grad strømmede ind. Dette Kapel omtales i et Pavebrev fra 1257, hvori der næmlich staaer, at Absalon til Vor Frue Kloster i Roskilde skænkede Tredjedelen af det Offer, som af tro Kristne blev bragt til St. Margrethes Kirke, der laa tæt ved Havet. Vi tager sikkert ikke fejl, naar vi antager, at dette Kapel er anlagt fra Vor Frue Kloster. Det var jo naturligt, at det Kloster, i hvis Kirke Margrethe havde sin Grav, ogsaa havde anlagt det Kapel, der rejstes til hendes Ære. Naar Absalon derfor skænkede Klosteret en Tredjedel af Indtægterne ved Kapellet, maa vi antage, at det i Forvejen har haft de andre to Tredjedele. Dette stemmer godt med, at vi i et andet Pavebrev hører, at Absalon skænkede Klosteret den Tredjedel, der tilkom ham.**)

Kapellet er senere forsvundet. Det omtales i Midten af det 16de Aarhundrede af en Historiker fra Roskilde, men hvad han skriver om det, er en ordret Gengivelse af en gammel Aarvog, saa maaske var det allerede længe før hans Tid forladt og forfaldent.***) Og om dets senere Skæbne tier Kilderne ganske. Nu kan man end ikke paavise det Sted, hvor himmelske Lys for snart trekvart Aartusinde siden beviste Margrethes Hellighed.

Men er fromme Mennesker end i Mængde strømmede til Margrethes Kapel paa Stranden ved Køge, saa har Hovedstedet for hendes Dyrkelse dog utvivlsomt været i Ros-

*) At udtale nogen Mening om, hvorledes det egenlig forholder sig med disse Undergerninger, lader sig næppe gøre. Dog maa det fremhæves, at de minder noget om, hvad der fortæltes om den hellige Helene fra Sverrig, der ogsaa efter Sagnet blev dræbt af en Slætning.

***) Se Thorkelin Diplomatarium I S. 224: Tertiam partem oblationum, que in ecclesia Ste Margarite posite iuxta mare a xpi fidelibus conferuntur og S. 220: tertiam partem oblationum, prout spectabat ad eum.

****) Script. rer. Dan I Bd. S. 129.

kilde, hvor hendes Legeme hvilede. Her er rige Gaver af Penge og Jordegods strømmet ind fra Folk, som ved hendes Grav søgte Lægedom for Sjælens og Legemets Sygdomme; men desværre har vi ikke nogen Beretning om, hvad det var for Undergerninger, hvormed Margrethe hjalp de lidende, der søgte til hendes Grav. 1197 skænkede Absalon til Klosteret i Sorø den Tredjedel, der tilkom ham af de Gaver, som i Vor Frue Kirke ofredes til Ære for den hellige Margrethe.*) Og endnu længe efter, at Reformationen med Held havde bekæmpet Troen paa Helgenerne og deres undergørende Kraft, ja, længe efter, at Mindet om den hellige Margrethe fuldstændig var uddød i Folkets Bevidsthed, saa bevaredes dog en Rest af disse Valfarter til Margrethes Grav. Endnu ved Midten af det nittende Aarhundrede blev Vor Frue Kirke flittig besøgt af syge, som ofrede i Kirkeblokken og derved ventede at blive helbredet.**)

Det er ovenfor nævnt, at Vor Frue Kloster maatte afgive en Tredjedel af de Gaver, der ofredes ved Margrethes Grav, men herfor har det sikkert faaet rigelig Erstatning i en Indtægt, som ogsaa maa sættes i Forbindelse med Dyrkelsen af Margrethe. Det var det saakaldte Margretheskud, en kirkelig Indsamling, der foretoges i de 12 østlige Herreder paa Sjælland. Dette omtales i et af de ovennævnte Pavebreve, hvori der blandt Klosterets Indtægter nævnes: de Indkomster, som kaldes St. Margretheskud (collecta sancte Margarete), som I (dvs. Klosteret) oppebærer i Strø, Lyngø, Jorlunde, Stevns, Smørum, Lille, Sømme, Tune, Ramsø, Bjæverskov, Fakse og Statings Herreder.***) I det øvrige Sjælland havde Ringsted Kloster Ret til at foretage en Indsamling, der havde Navnet Marieskud, og som det tidligere er paavist,****) er Margretheskud et Sidestykke dertil, men det givet et Vidnesbyrd om Margrethes Anseelse, at Indsamlingen i Østsjælland har faaet hendes Navn og er tilfaldet den Kirke, hvori hun hvilede.

Haardt har Tiden faret frem mod den hellige Margrethe. Hendes Kapel paa Køge Strand er jævnet med Jorden, hendes Grav er forsvundet, og hendes Minde er uddød i Folkets Bevidsthed; men Vor Frue Kirke i Roskilde, der husede hendes Legeme, knejser dog stadig som et Minde om hende, hvem den i fordums Tid skyldte saa meget af sine Rigdomme: Margrethe, Østsjællands Helgen.

*) Script rer. Dan IV S. 567 og 470.

**) Kirkehist, Saml. 3 R I S. 217.

***) Jorlunde Herred omfattede det nuværende Ølstykke og en Del af Lyngø-Frederiksborg H., Lille H. omfattede en Del af Smørum H. og Statings H. en Del af det nuværende Sokkelunds H. (Knudsen: Danmark i Middelalderen).

****) Af A. D. Jørgensen i Kirkehist. Saml. 2 R. V, S. 871 f.